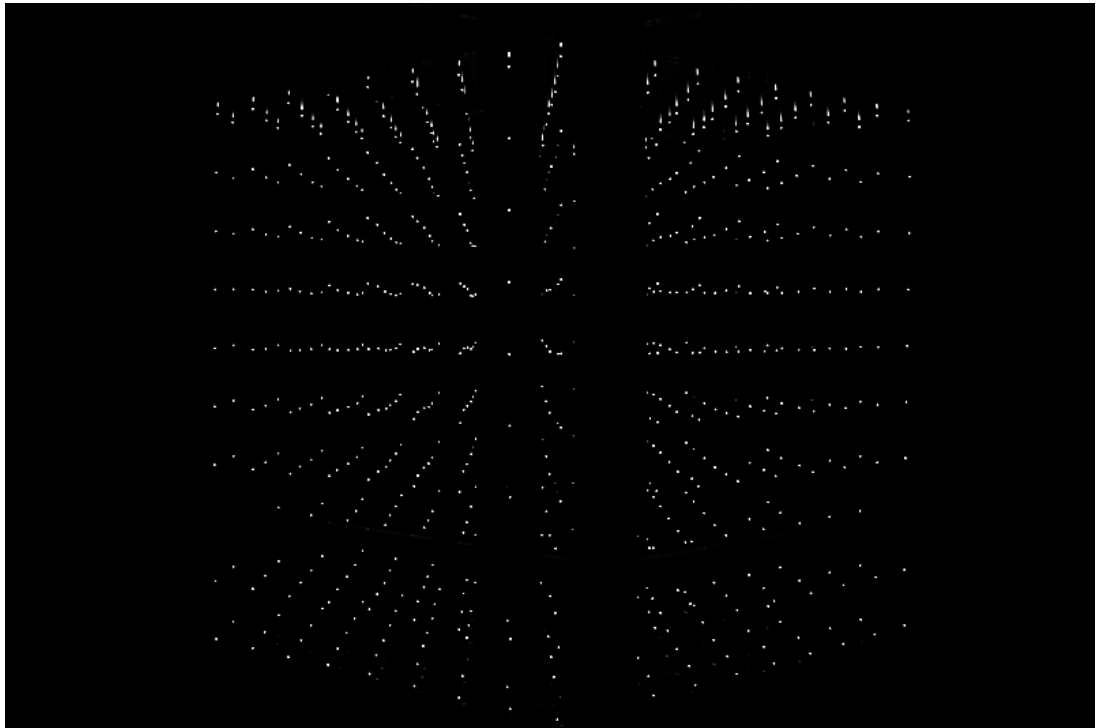

KSENIJA ORELJ □ Muzej moderne i suvremene umjetnosti, Rijeka

sl.1. Ivana Franke: *Latency (Atrio)*, 2007.
instalacija (aluminijaska konstrukcija, forex
ploče, LED, računalni program)
4000 x 4000 x 2100 mm
MMSU-5598
Autor fotografije: Boris Cvjetanović

Latentnost

Program izlaganja novih akvizicija iz Zbirke skulptura uveden je prošle godine sa željom predstavljanja radova suvremene umjetnosti što široj javnosti te radi upoznavanja riječke publike s rijetko predstavljanim hrvatskim umjetnicima i umjetnicama. Zajamčenu posjećenost muzejskih lokacija tijekom *Noći muzeja* činilo nam se dobrim iskoristiti za komunikaciju muzejske djelatnosti istraživanja, skupljanja i predstavljanja građe, koja zbog nepostojanja stalnog postava samo povremenim programima izlazi u fizički prostor.

U 2010. godini jednodnevnom, tj. cjelovečernjom izložbom predstavili smo svjetlosnu instalaciju Ivane Franke *Latency (Atrio)* iz 2007., dio umjetničinog projekta koji je izlagala na 52. venecijanskom bijenalu likovnih umjetnosti. Kako je riječka premijera za stručne djelatnike (restauratoricu, muzejske tehničare i kustosicu) bila prvo zajedničko postavljanje rada, omogućila je izravno i precizno upoznavanje njegovih zahtjeva, posebnosti i osjetljivosti na razini postavljanja i dokumentacije. Naime, kako Franke gradi suptilne ambijente koji izazivaju pasivnu prirodu vizualnog doživljaja i tradicionalnog načina gledanja umjetnosti, često provocira i muzejsko-galerijske standarde prezentacije i dokumentacije. Instalacija se bazira na tvorbi šupljeg tijela kocke od crno obojenih metalnih konstrukcija i dvije tisuće bijelih LED-žaruljica spojenih na računalno¹. Jednostavnim, ekonomičnim materijalima i minimalističkom estetikom produkcije, *Latency* postiže intenzivne optičke i prostorne senzacije, postavljajući prostor i promatrača u interakciju. Upravo je to izražajno psihofizičko djelovanje na posjetitelja, koje rad locira u prostor između vidljivoga i latentnoga, prisutnoga i isključenoga, ugodnoga i nelagodnoga, bitna odrednica za izbor rada za izlaganje u *Noći muzeja*.

Svjetlom iscrtana prostorna matrica u zamračenom okruženju stvara privid bestežinskog tijela neopipljivih granica, fluidnih fokusa, redefinirajući galerijski prostor, pogled i ponašanje promatrača. *Relativna prostorna izdvojenost koju omogućuje prostor instalacija ne znači okretanje od svijeta, već više de-lokalizaciju i de-teritorijalizaciju tranzitornih zajednica masovne kulture, na način asistiranja u njihovu promišljanju vlastitih uvjeta, nudeći im mogućnost izlaganja sebe samima sebi.*² Taj tip vizualnosti ide u korak s promjenama prostorne i vremenske orijentacije i navigacije suvremenoga mrežnog društva. Klasični reprezentacijski model linearne perspektive smjenjuje se višestrukim i nestabilnim očištimama i proizvoljno odabranim točkama promatranja, dovodeći do decentralizacije, ali i do individualizacije promatrača kojemu se sada nudi stalna reartikulacija pogleda, ... *iznenadni šokovi otvaranja, sloboda koja je zastrašujuća, potpuno deteritorijalizirajuća i unaprijed uvijek nepoznata.*³

1 Za programiranje i održavanje LED sustava zadužena je tvrtka *EART Lights* iz Zagreba.

2 Boris Groys, *Going Public*, e-flux journal, Sternberg Press, 2010., str. 63.

3 Hito Steyerl, *In Free Fall: A Thought Experiment on Vertical Perspective*, <http://www.e-flux.com/journal/view/222>

Promjenjivost - prolaznost

Ovogodišnja *Noć muzeja 2011.* također je predstavila prostornu umjetničku praksu, instalaciju umjetnika Gorana Tomčića *Vječni zagrljaj* (2009. - 2010.). Duljim trajanjem izložba je omogućila veću dostupnost radova, iako je najviše posjetitelja dovelo samo otvorenje u *Noći muzeja*. Prvim zajedničkim postavom s autorom, dobili smo izravan uvid u postavljanje, pa su sljedeća izlaganja, uz baziranje na fotodokumentaciji, skici i opisu, obogaćena i olakšana iskustvenim činiteljima.

Vječni zagrljaj ima daleku, prapovijesnu paralelu - arheološki nalaz mladoga ljudskog para, tzv. *Lovers of Valdaro*, izrazito očuvane dvojne grobnice iz razdoblja neolitika. To je otkriće u 2007. izazvalo brojne znanstvene i popularne krugove na promišljanje okolnosti i načina njihove smrti, a cijeli je ambijent izmješten u Musei Civici u gradu Como.⁴ Tomčić ga rekonstruira u blještavim holografskim folijama koje, minuciozno izreckane, a potom pažljivo ponovno skrojene, daju iskričavi prostor s promjenjivim učincima odblesaka, zrcaljenja i uvlačenja promatrača u tu atmosferu. Jezična figura oksimorona, na kojoj je usidren sam naslov instalacije, pretočena je u vizualni spoj kontradiktornih pojmova spojem umjetnog cvijeća, žičanog grma, sitnih metalnih srca i plastičnih kostura, naglo uzburkavajući ljuščavi prvi dojam imaginacijom smrti i prolaznosti. Sjajem zlatne boje i titranjem totala promatrač se prenosi u doživljaj blizak *vertigu*, pri čemu se vrtoglavost iskorištava kao modus podrugivanja ljudskom strahu od gubitka uporišta i kontrole nad vidljivim. Nasuprot tome, instalacija oslobađa vrijednost nesigurnosti, slučajnosti i nepredvidivosti, jer čak i ako znamo referentnu točku *Vječnog zagrljaja*, identitet i "prava" priča tih figura ostaju otvoreni i nikad sasvim poznatima.

Zagrljenim kosturima u ambijentu zavodljivih iluzija sugerira se i jedna od tema - *vanitas* ili, slobodnije rečeno, prolaznost ljudskih bića i njihovih tvorevina. Poznato je, tema *vanitas* udomaćuje se u nizozemskome i flamanskom slikarstvu mrtve prirode 17. stoljeća, s prikazima kratkotrajnosti i pogubnosti zemaljskih užitaka koji očitim biblijskim podtekstom opominju ljudsku pogrešivost. Jednostavne i "trezvene" kompozicije, kao i virtuozno razrađeni repertoari, čitaju se kao moralna pouka o prolaznosti životnog ciklusa, o krhkosti svjetovnog života. Tradicionalna ikonografija okuplja predmete sa simbolikom kratkovječnosti (lubanja, satovi, cvijeće), predmete svakodnevice koji podsjećaju na prolaznost zemaljskih zadovoljstava i imetaka (glazbeni instrumenti, igraće karte, dragocjenosti), a katkad i kršćanske simbole, koji ističu opreku između života na Zemlji i onoga vječnog.⁵ U suvremenosti se proširuje slobodnim izborom simbola, materijala i metoda, koji se u presjecanju zone umjetnosti i zone života razlikuju od standardne ikonografije.⁶ Kršćansku alegoriju smjenjuju svjetovnom, a moralizatorska načela imaginacijskim i kognitivnim procesima. Simboli smrti i dezintegracije iz prijašnjih prikaza u promjenjivim uvjetima modernog okruženja dobivaju različita lica koja ništa ne jamče niti obećavaju, ali i ne kude ljudsku pogrešivost, već nesavršenost prepoznaju kao djelatno razvojno načelo. Konfrontiranje različitih socio-kulturoloških i psiholoških, svjesnih i nesvjesnih razina manifestiranja ljudskih bića pokušava nadići slijepo vjerovanje u tradicionalne načine ponašanja i razmišljanja, pristranost prema apsolutnim istinama i odnosima, uvodeći relativnost vrijednosti i skiskost smisla u različite registre realnosti, od kojih ne ostaje zaštićen ni muzejski prostor.

Dvoj(be)nost

Iako se mnogi umjetnički radovi mogu dovesti u relaciju s *vanitasom*, za neke od njih tematski jezičac jače vibrira na skali vremena, kvalitetama efemernosti i vječnosti, raspada i postojanosti, ranjivosti i sigurnosti. U muzejskom kontekstu zanimljivi su na razini "virusnog" infiltriranja i testiranja uobičajene paradigme fundusa kao zbirke čvrstih, materijalnih i završenih proizvoda. Jer, muzejska zbirka smjera organskom rastu i razvoju, ali istodobno jedva propušta radove efemernih i tranzitornih obilježja, te se zbog načela dugog očuvanja malo kad sučeljava s izazovima produkcija koje obuhvaćaju nematerijalne ili organske elemente, a integralni su dio suvremenih umjetničkih gibanja. Među instalacijama iz Zbirke MMSU možemo istaknuti *Tryptichos Post Historicus* (2005.) Brace Dimitrijevića. Složeno promišljanje svijeta oblikovano je integriranjem estetike svakodnevice i reprezentativne kulture, kontroliranog reda te improvizacije i slučajja. Nekonvencionalni spojevi medija i materijala pred promatrača postavljaju napetu dvoj(be)nost, nesigurnost glede karaktera i statusa predmeta, promičući perceptivne rebase i zamke u razmišljanju. Avangardne lektire miješaju se s postmodernističkim praksama, obnovljenog *ready madea*, aproprijacije i rekontekstualiziranja, legitimno unoseći semantičke šumove u stare formule i značenja. Vrijednost jednog sustava, u određenom trenutku uzdignuta na paradigmu, korelira s elementima koji upućuju na prolaznost estetskih i etičkih kriterija i na njihovo promjenjivo čitanje u različitim prostorno-vremenskim kontekstima, čime se promatrača može potaknuti na individualno, kritičko razmišljanje.

Stvari i stvarnosti postavljene su na istoj razini. U *Post-povijesnom triptihu* klasični se portreti⁷ nalaze u društvu bicikla i jabuka, arbitrarno postavljeni na način koji je u klasičnoj muzeologiji nedopustiv.⁸ Ta specifična autorska zbirka u muzejskoj zbirci razvija aktivan odnos prema memoriji, materijalnome i nematerijalnom kulturnom naslijeđu, te poput Tomčićeva *Vječnog zagrljaja*, a s doslovnom upotrebom trošnosti, podsjeća na promjenjivost kulturno-povijesnih perspektiva, ljudskih relacija i odnosa sa stvarima. Naglašavajući alternativne, pluralističke realnosti, umjetnost nam

sl.2. Goran Tomčić: *Eternal Embrace / Vječni zagrljaj*, 2009. - 2010.
instalacija (holografске folije, plastični modeli kostura, metalna srca, žica, perlice, aluminijske ploče)
700 x 3000 x 3000 mm
MMSU-5679 (1-7)

4 Jason Urbanus, *Eternal Embrace*, <http://www.archaeology.org/0801/abstracts/valdaro.html>

5 James Hall, *Rječnik tema i simbola u umjetnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 1998., str. 211-212.

6 Više u: John B. Ravenal: *Vanitas: Meditations on Life and Death in Contemporary Art*, Virginia Museum of Fine Arts, Richmond, SAD, 2000.

7 Riječ je o *Portretu Turčina*, Ide Zshock, 1861. (MMSU-66) i *Portretu Oresteia Carpinaccia*, Romola Venucci, 1943. (MMSU-1597).

8 Usp.: Nada Beroš, Braco Dimitrijević, *Akcenti, Zbirke u pokretu*, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb, 2009., str. 150-151.

sl.3. Braco Dimitrijević: *Tryptichos Post Historicus*, 2005.
 instalacija (2 bicikle, jabuke, postamenti,
 slike iz zbirke MMSU: MMSU-66,
 MMSU-1597)
 varijabilne dimenzije
 MMSU-2772
 Autor fotografije: Boris Cvjetanović

prenosi krhko uređen svijet na istančanim frekvencijama između prisutnosti i odsutnosti, zbilje i iluzije, prošloga i sadašnjega, s otvorenim smislom.

Primljeno: 3. lipnja 2011.

INVISIBLE OURS: EPISODES OF "MUSEUM NIGHT" FROM THE MUSEUM OF MODERN AND CONTEMPORARY ART IN RIJEKA

The article is concerned with the *Museum Night* programme, with the exhibitions of new acquisitions from the Sculpture Collections, with which we endeavour to acquaint the public with contemporary work in the area of installations, with less familiar or infrequently presented works and artists and the specific features of their forms of expression.

So far, individual exhibitions have presented the works *Latency (Atrio)* of Ivana Franke (MMCA, 2010) and *Eternal Embrace* of Goran Tomčić (Small Salon, 2011). The Rijeka premieres enabled, on an internal and museological level, a direct and precise acquaintance to be made with the special features and sensitivities of these installations in situ.

In the context of communication with the public, the exhibitions opened up the questions of the corporeal and spatial experience of the contemporary age beyond the sphere of patency and the regime of the visible, from the consideration of the instability and speciousness of the process of perception in the work of Ivana Franke to the transience of human beings and their works in the installation of Goran Tomčić. Because the installation of Tomčić, *Eternal Embrace*, can be seen as a contemporary interpretation of the theme of *vanitas*, the article follows the play with this classical painting genre and its extension in the area of installations. Contemporary *vanitas*, as a very secular commentary on the relations of the eternal and the fleeting, is a sensor of the human condition, of moods of uncertainty and relativity in the changed conditions of the post-history environment.